

Jancsó Benedek feljegyzése az erdélyi kulturális és társadalmi akciókról (1926)*

Méltóságos Államtitkár Úr!

Folyó év július hó 22-én dr. Sebess Dénes nyugdíjas Államtitkár úrhoz intézett átiratára van szerencsém a kívánt felvilágosításokat a következőkben adni meg:

A Népies Irodalmi Társaság politikai osztályának abban a Jelentésében, amellyel 1925. évi munkásságáról beszámol, a Méltóságod által kérdezett erdélyi kulturális és társadalmi akciókra vonatkozóan a következők olvashatók:

"A politikai ügyosztály szoros kapcsolatot igyekezett létesíteni azzal az írókból, tanárokból, papokból, ügyvédekből stb. álló értelmiségi körrel, amely a Magyar Nép, a Pásztortűz és az Út című folyóiratok köré csoportosulva az erdélyi magyar népnek, polgárságnak és értelmiségnek társadalmi, erkölcsi, közművelődési és gazdasági megszervezését tűzte ki feladatául, s hogy e feladatát mentől jobban teljesíthesse, ezzel párhuzamosan Románia más népkisebbségei helyzetének tanulmányozását is."

"Az erre vonatkozó érintkezés 1924. nyarán vette kezdetét, és pedig oly módon, hogy a politikai osztály tagjai egy néhány pontban összefoglalt tájékoztatóban - amelynek egy példányát A) alatt van szerencsém mellékelni - eljuttatta Kolozsvárra az érdekeltekhez, akik eddig csak magántársaságban csupán jó szándékú megbeszéléseket folytattak arról, hogy valamit kellene tenni - mit és hogyan? E tájékoztató utasításnak nagyobb részét magukra nézve irányadónak fogadták el. A benne foglalt konkrét feladatokat tanulmány tárgyául maguk között felosztották, és az egyesek végzett tanulmányai alapján a teendőket megvitatták."

"Ilyen pontja volt ez akcióprogramnak elsősorban a szász és a sváb kisebbség szervezetének tanulmányozása azért, hogy tájékozódást szerezzenek: miként lehet legcélszerűbben egy kisebbséget alkotó népet társadalmilag, kultúráilag és gazdaságilag szervezni szilárd alapjául a politikai szervezkedésnek?"

"E végből a Magyar Nép szerkesztője, Gyallay Domokos 1925 nyarán Nagyszebenbe utazott, hol a németiség középpontján kellő tájékozódást szerzett a romániai németiség szervezkedésének munkaprogramját illetően."

"Ezt megelőzően, 1924 őszén meglátogatta a volt magyarországi részek főbb középpontjait (Temesvár, Arad, Nagyvárad, Szatmárnémeti), hogy tájékozódást szerezzen az e vidékeken lakó magyarság állapotairól. Erre azért volt szükség, mert a kolozsvári politikai, egyházi, közművelődési stb. középpontok sajtósággal mindig csak a történeti (guberniális) Erdély magyarságára gondoltak akcióikban, és nem egyszersmind a jelenlegi helyzetnek megfelelő Erdélyre is. Ez utazásnak az a konkrét eredménye lett, hogy a Magyar Nép ezeken a vidékeken is egyre jobban tért kezdett foglalni. Ez utazásnak köszönhető részben, hogy e hetilapnak ma 15-16 000 között mozog előfizetőinek száma."

"Tanulmányaik és munkásságuk körébe vonták a falu magyar népén kívül az ipari munkásság és a kisiparosok társadalmi és közművelődési szervezését is. Az utolsó két télen sikerült szabadoktatási akciót folytatniuk az erdélyi magyar munkásság körében azért, hogy abban a nemzeti érzést erősítsék. Megindult a kisiparosság szervezése is, mégpedig szövetkezeti alapon. Az erre vonatkozó eljárás a következő: először teljesen magánérintkezés útján egy kis tőkét hoznak össze, és mikor gondolják, hogy az életképesség feltételei megvannak, szövetkezeti alagra helyezkednek. E munkásság megindítója és vezetője egy Bernád [Ágost] nevű kolozsvári ügyvéd."

"A politikai ügyosztály e tájékoztatója hívta fel figyelmüket a romániai főiskolákon tanuló magyar ifjúság ügyére is. Eredményei ez akciónak már dicséretre méltóan mutatkoznak. Az a körülbelül 400 ifjú, aki ez idő szerint a különböző román főiskolákat látogatja, ma már nincs magára hagyatva. Az erdélyi magyar társadalom kezdi felkarolni anyagi és erkölcsi támogatásukat."

"Fritz László kolozsvári ügyvédnek Jakabffy Elemér támogatásával sikerült keresztülvinnie, hogy a Magyar Párt

égisze alatt egy statisztikai szakosztály szerveztessék az erdélyi magyarságra vonatkozó statisztikai adatok összegyűjtése és feldolgozása céljából. Anyagi támogatója br. Bánffy Ferenc. E statisztikai szakosztály munkássága bele fog kapcsolódni a bécsi tudományegyetem Kisebbségi Intézetének statisztikai akciójába. A politikai osztály a maga feladatának tekinti a közvetítést e szekció és a Magyar Statisztikai Társaság Államtudományi Intézete között. Ha e statisztikai szekció Kolozsváron életképesse fejlődhetik, megvan a remény arra, hogy a jövőben az annyira szükséges erdélyi statisztikai adatok megszerzése nem fog annyi legyőzhetetlen akadályba ütközni, mint eddig."

A politikai osztály e Jelentésének kiegészítésül még szükséges hozzátenni az alábbiakat:

György Lajos, a Pásztortűz és az Erdélyi Irodalmi Szemle szerkesztője már 1922-ben megkezdte az erdélyi magyar irodalomnak rendszeres könyvészeti összeállítását. Ezt 1925-ben itt Budapesten is bemutatta a Magyar Irodalomtörténeti Társaság egyik felolvasó ülésén. Az idén (1926) már egy lépéssel továbbment. Irodalmi összeköttetésbe lépett a szász irodalmi körökkel azért, hogy a két népfaj értelmiségét egymás szellemi életével kölcsönösen megismertessék. Az első lépés erre az volt, hogy az erdélyi szász-német irodalom ismertetésének a Pásztortűz egy egész különszámot szentelt. Viszont a Brassóban megjelenő Klingsor című német szépirodalmi szemle éppen György Lajos tollából közölte "Das geistige Leben der siebenbürgischen Ungarn seit 1919" cím alatt az erdélyi magyarság irodalmi és művészeti életéről egy kisebb tanulmányt.

György Lajosnak és Gyallay Domokosnak sikerült az erdélyi szász németiség közművelődésének vezetőségével megértőbb érintkezést keresni, mint aminő eddig volt. Ez érintkezés továbbfejlesztése azért is megérdemli a figyelmet, mert alapjául szolgálhat a politikai kölcsönösségnek.

Bitay Árpád fáradozásainak sikerült a román irodalmi és tudományos körökkel kapcsolatot teremtenie. Hogy Iorga, a román művelődési és politikai mozgalmak e vezéregyénisége - ellentétben eredeti álláspontjával - ma a kisebbségek, s azok között a magyar kulturális törekvések jogosultságának szószólója lett, elsősorban Bitay Árpád érdeme, aki azzal kötötte le Iorga és más román tudósok és írók érdeklődését a magyar kultúra iránt, hogy Iorga Valenii de Munte-nyári szabadegyetemén az utolsó három évben a magyar irodalom különböző korszakairól előadásorozatokat tartott. Megírta románul Széchenyi, Jókai életrajzát. Jelenleg egy román nyelvű magyar irodalomtörténeten dolgozik, miután előzetesen megírta a román irodalom történetét magyar és román nyelven.

Román részről is akadt a magyar szellemi életnek a Nagyváradon megjelenő Trei Crisuri (Hármas Körös) című folyóiratban ismertetője.

Legfigyelemreméltóbb azonban az a működés, amelyet Gyallay Domokos vezetése mellett a Magyar Nép körül csoportosult írók, tanárok, papok és más értelmiségiek az erdélyi magyar nép kulturális, gazdasági és társadalmi megszervezésével fejtenek ki, s melyet a Méltóságod által közölt emlékirat igen helyesen néppedagógiainak nevez. Vélje e néppedagógiái munkásságnak az egész erdélyi magyarság oly módon való megszervezése, beleértve a bukovinai, a moldvai csángókat és a regátsbeli magyarságot is, mint megszervezték az erdélyi szászok az összes romániai németiséget.

Annak az értelmiségi körnek munkásságáról, amelyet a Méltóságod által megküldött emlékirat főbb vonásaiban elég helyesen ismertet, a Népies Irodalmi Társaság politikai osztályának nemcsak tudomása van, hanem anyagi és erkölcsi támogatásban is részesítette. Az anyagi támogatás dr. Sebess Dénes nyugdíjas államtitkár úrnak köszönhető, ki e célra az elmúlt két évben különböző időszakokban és részletekben mintegy 60 000 lejt adott. E 60 000 lejből ők egy "Minerva könyvtáralapot" létesítettek, amelyből a különböző akciók költségeinek fedezésére a szükséges összeget csak kölcsönveszik, de aztán a "Minerva könyvtár" című irodalmi vállalat kiadványainak jövedelméből az alapnak visszafizetik. Így vett július hó első felében Gyallay Domokos is 10 000 lejt kölcsönt azon utazási költségei fedezésére, amelyet július hó második és augusztus hó első felében a moldvai csángók helyzetének tanulmányozása céljából hajtott végre.

Hogy az ilyen tanulmány minden egyes esetben a kérdés vagy tárgy előzetes tudományos megvizsgálása alapján történik, bizonyítja Bitay Árpádnak B) alatt mellékelte "A moldvai magyarság történeti áttekintése" című tanulmánya, amely az ilyen célra szerkesztett "Erdélyi Tudományos Füzetek" 4. száma gyanánt jelent meg.

Az erkölcsi és szellemi támogatást ez a kör a "Népies Irodalmi Társaság" politikai osztályától nyeri, amely levelezés vagy személyes érintkezés útján nagy vonásaiban a következő módon történik. A politikai osztály figyelmezteti őket bizonyos, a kisebbségi élet aktuális és fontosabb kérdéseire, s azokra vonatkozóan valamely más kisebbségi nép életének egy parallel jelenségét megismerteti velük. Így küldötte le C) alatt csatolt ismertetését a porosz uralom alatt

élt lengyel kisebbség szövetkezeti mozgalmának. Így hívta fel figyelmüket a besszarábiai szövetkezetek lapjára, amely a román kormány centralizáló törekvései ellen a szövetkezeti autonómiáért éppen úgy küzd, mint az erdélyi magyar szövetkezetek.

Ami az emlékirat által felvetett azt a kérdést illeti, hogy ez az inkább magániniciatívából folyó mozgalom bekapcsoltsáék-e az EMKE-be, a politikai osztály véleménye a következőkben foglalható össze:

Tényleg az lenne a legcélszerűbb és a leghelyesebb, ha az EMKE magáévá tenné ezt az egész munkakört. Mint közművelődési egyesületnek ez lenne az igazi hivatása. Ez adna reális tartalmat ez idő szerint üres kereteinek, ez lehelne belé friss szellemet és akcióvágyat. Ennek azonban nagy akadály a EMKE főtítkárának¹ mentalitása. Nem tehető fel, hogy kellő megértéssel viseltetnék az EMKE ilyen irányú átalakulásának.

Amennyire a politikai ügyosztály megítélheti innen távolból e mozgalmat, nem hiszi, hogy helytelen volna az a nézete, hogy ez az egész akció még nem alakult ki teljesen és határozottan a maga kézzelfogható és konkrét alakjában. Vezetői elméjében sem világosak még az elérhető célok és e cél megvalósításának eszközei. Szűk körre, csak néhány egyénre terjed. Idő kell hozzá, amíg gyakorlati eredményeket felmutatva, szélesebb körben is felébreszti az érdeklődést. Szüksége van még e munkásságnak z elmúlt két évhez hasonló előzetes iskolázáshoz.

Hogy ez az előiskolázás fokozatosabb, eredményesebb és nagyobb körben ható legyen mint eddig volt, az lenne elsősorban a feltétlenül szükséges, hogy az anyagi segély, amelyben dr. Sebess Dénes nyugdíjas államtitkár úr részesítette, rendszeresítve legalább is kétszeresére emeltessék, azaz évenként e célra legalábbis 120 000 lej fordíttatnék és pedíg az eddigi eljárást követve. A hátralevő két év alatt ez akció munkaprogramja teljesen kialakulna, s akkor eredményekre is támaszkodva határozott és biztos keretek között lehetne beilleszteni akár a Magyar Párt akciójába, vagy ha a viszonyok megváltoznának, az EMKE szervezetébe is.

Budapest, 1926. augusztus hó 21-én

Kiváló tisztelettel:
dr. Jancsó Benedek

Méltóságos dr. Papp Antal h. államtitkár úrnak

Jegyzet

¹ Sándor József

- [Somai József: Rendszert teremteni a civil szférában](#)
- [Bereczki Kinga: Hozzászólás Somai József Rendszert teremteni a civil szférában című írásához](#)
- [Bodó Barna: Civil önépítkezés](#)
- [Farkas Éva: Civilek együtt](#)
- [Farkas Miklós: Az érdekegyeztetés, érdekérvényesítési szolidaritás és partnerségi kapcsolatok kialakításának jelentősége a civil szerveződésben](#)
- [Dr. Fleisz János: Hozzászólás](#)
- [Kósa András László: A romániai magyar civil szféra természetrajzához](#)
- [Kötő József: A civil társadalom erői felszabadításának egy lehetséges útja](#)
- [Lőrincz Zsuzsanna: Hozzászólás Somai József vitaindító írásához](#)
- [Szenkovics Dezső: A civil szervezetek helye és szerepe a társadalomban](#)
- [Sebestyén István: A nonprofit szektor érdekképviseletének megoldása](#)
- [Bárdi Nándor: Önszerveződés és önreflexió a két világháború közötti magyar kisebbségtörténetben](#)
- [A Népies Irodalmi Társaság Politikai Osztályának tájékoztatója a romániai magyarság megszervezéséről és a népkisebbség helyzetének tanulmányozásáról \(1924\)](#)
- [Jancsó Benedek feljegyzése az erdélyi kulturális és társadalmi akciókról \(1926\)](#)
- [Sulyok István tervezete az EMKE átalakítására \(1926\)](#)
- [Sulyok István tervezete magyar kultúrhivatal felállítására \(1927\)](#)
- [Sulyok István: Az erdélyi magyarság társadalmi szervezete](#)

- Sulyok István: A magyar könyv Erdélyben
- Kovács György: Gyalogszerrel a Székelyföldön
- Constantin Iordachi: A nemzet újrarajzolt határai: A magyar "státustörvény" és Románia kettős állampolgárságra vonatkozó politikája a Moldovai Köztársaságban
- Juan J. Linz: Nemzetépítés és államépítés
- Charles Taylor: Nacionalizmus és modernitás
- Sorbán Angella - Nagy Kata: Beszélgetések a státustörvényről Erdélyben
- Veress Emőd: Végrehajtás és döntéshozás viszonya a helyi közigazgatásban. Miért beteg Romániában a helyi közigazgatás?
- Szász Alpár Zoltán: A demokrácia modelljei Romániában: a valóság számokban kifejezve
- Nagy Csongor István: A romániai kisebbségi jog 1945 és 1989 közötti történetének tendenciái, különös tekintettel a romániai magyarság történetére (2.)

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék